

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr hab. Katarzyna Dudka, prof. IWS

***Funkcjonowanie instytucji referendarza sądowego
w sprawach karnych – możliwe pola poszerzenia zakresu
uprawnień referendarza w sprawach o wykroczenia
i w postępowaniu wykonawczym***

Warszawa 2015

Spis treści

1. Pozycja ustrojowa referendarza sądowego – zagadnienia ogólne	1
2. Zakres uprawnień referendarza sądowego w procesie karnym.....	6
3. Możliwość wykorzystania instytucji referendarza w postępowaniu wykonawczym	11
4. Możliwość wykorzystania instytucji referendarza sądowego w sądowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia	27
5. Podsumowanie	33

1. Pozycja ustrojowa referendarza sądowego – zagadnienia ogólne

Zgodnie z art. 175 ust. 1 Konstytucji RP¹ wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Natomiast art. 177 Konstytucji RP stanowi, że sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

Wprowadzenie do polskiego porządku prawnego instytucji referendarzy sądowych było pokłosiem rekomendacji nr R(86)12 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 16 września 1986 r. w sprawie środków przeciwdziałania nadmiernemu obciążeniu sądów i jego zmniejszania, w której akcentowano potrzebę ograniczenia liczby stale rosnących pozasądowych zadań wykonywanych przez sędziów oraz postulowano przekazanie ich organom usytuowanym poza systemem wymiaru sprawiedliwości. Jeśli się weźmie dodatkowo pod uwagę, że przewlekłość postępowań sądowych (zarówno cywilnych, jak i karnych) w Polsce stała się problemem strukturalnym, zaś przewlekłość taka ingeruje w prawo człowieka do rzetelnego procesu karnego uregulowane w art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności², to zrozumiałe staje się wprowadzenie do polskiego prawa instytucji, które zapobiegłyby temu problemowi.

Pozycja ustrojowa referendarzy sądowych w prawie polskim została uregulowana w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych³, przy czym wprowadzenie tej instytucji do polskiego procesu karnego nastąpiło dopiero w dniu 1 lipca 2015 r., na podstawie ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁴. Znacznie wcześniej, bo z dniem 1 stycznia 1998 r., wprowadzono referendarza sądowego do

¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

² Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 133 ze zm., dalej: u.s.p.

⁴ Dz.U. poz. 1247 ze zm.

procesu cywilnego, na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze⁵.

Jak się wskazuje, przyjęty przez polskiego ustawodawcę model referendarza zbliżony jest do modelu niemiecko-austriackiego, w którym referendarz nie ogranicza się do wykonywania funkcji urzędniczych (administracyjnych) jak w modelu hiszpańsko-francuskim, lecz rozpoznaje pewne kategorie spraw dotychczas zastrzeżone dla sądów⁶.

Zakres uprawnień referendarza sądowego w prawie polskim wynika z art. 2 u.s.p., który wymienia dwa typy zadań wykonywanych przez sądy powszechne:

- 1) z zakresu wymiaru sprawiedliwości – wykonywane jedynie przez sędziów (art. 2 § 1 u.s.p.);⁷
- 2) z zakresu ochrony prawnej, inne niż wymiar sprawiedliwości – wykonywane w sądach przez referendarzy sądowych i starszych referendarzy sądowych (art. 2 § 2 u.s.p.).

Z przepisu art. 2 u.s.p. wynika zatem, że ochrona prawna jest pojęciem zbiorczym, które obejmuje sprawowanie wymiaru sprawiedliwości oraz działania inne, niebędące wymiarem sprawiedliwości.

W doktrynie przez pojęcie „ochrona prawna” rozumie się „zadania sądów, które nie polegają na rozstrzyganiu sporów o prawo i konfliktów prawnych ani na rozstrzyganiu o zasadności zarzutów karnych”⁸. Wskazuje się także, że istotą ochrony prawnej jest rozstrzygnięcie konfliktów prawnych przez wyspecjalizowane podmioty państwowe,

⁵ Dz.U. Nr 117, poz. 752.

⁶ P. Ryłski, *Pozycja ustrojowa i procesowa referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym*, Prawo w Działaniu 2011, t. 10, s. 139–186.

⁷ Od 1.01.2016 r. art. 2. § 1. uzyskuje brzmienie: „Zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie, a w sądach rejonowych także asesory sądowi z wyłączeniem stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym oraz postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych.”

⁸ T. Ereciński, J. Gudowski (red.), J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 595.

powołane i wyposażone przez ustawodawcę w odpowiednie kompetencje. Ochrona prawna obejmuje więc:

- 1) orzekanie;
- 2) wykonywanie orzeczeń;
- 3) kontrolę i wspieranie przestrzegania prawa przez wszystkich adresatów norm prawnych⁹.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego wyrażonym w wyroku z dnia 1 grudnia 2008 r.¹⁰ sądy sprawują dwie funkcje. **Funkcja wymiaru sprawiedliwości** polega na **merytorycznym rozstrzygnięciu** sprawy przez sądy, natomiast **funkcja ochrony prawnej jednostki** sprowadza się do kontroli przez **sądy aktów organów władzy publicznej** godzących w konstytucyjnie gwarantowane prawa i wolności. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny wskazał, że czynności z zakresu ochrony prawnej jednostki mogą zostać powierzone organom niesprawującym wymiaru sprawiedliwości, natomiast wymiar sprawiedliwości stanowi działalność państwa polegającą na sądeniu, czyli wiążącym rozstrzygnięciu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny¹¹. Trybunał Konstytucyjny wskazał także, że „pojęcie sprawy pozostaje w ścisłym związku z pojęciem wymiaru sprawiedliwości i obejmuje z jednej strony rozstrzygnięcie sporów prawnych, a z drugiej – rozstrzygnięcie o zasadności zarzutów karnych i wymierzanie kar. (...) pojęcie sprawy oznacza wszelkie sytuacje, w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu w relacji z innymi równorzędnymi podmiotami lub w relacji z władzą publiczną, a jednocześnie natura

⁹ F. Prusak, *Organy ochrony prawnej*, Warszawa 2002, s. 11–16.

¹⁰ Wyrok TK z dnia 1 grudnia 2008 r. (P 54/07), Dz.U z 2008 r. Nr 218, poz. 1400, OTK-A 2008, nr 10, poz. 171. W stanowisku Marszałka Sejmu w odniesieniu do pytania prawnego, które było kanwą postępowania w tej sprawie, wskazano, że „to, że określona czynność dokonywana jest w formie orzeczenia (postanowienia), nie przesądza jeszcze jej charakteru. Istotne jest bowiem to, czy zmierza ona bezpośrednio do rozstrzygnięcia sporu, czy też ma na celu zapewnienie prawidłowego toku postępowania sądowego”.

¹¹ Por. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 336; Z. Czeszejko-Sochacki, *O wymiarze sprawiedliwości w świetle Konstytucji, międzynarodowych standardów i praktyki*, Państwo i Prawo 1999, z. 9, s. 3.

danych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku”¹².

Upoważnienie sędziów i referendarzy sądowych do wykonywania tego samego rodzaju zadań z zakresu ochrony prawnej nie narusza prawa do sądu, ponieważ Konstytucja RP nie wyklucza możliwości powierzenia przez ustawodawcę urzędnikowi sądowemu zadań w ramach rozstrzygnięcia sporów o prawo. Co za tym idzie, wydanie postanowienia o przekazaniu sprawy sądowi właściwemu nie wiąże się z kreowaniem odrębnej sprawy. Referendarz sądowy nie rozstrzyga o prawach i obowiązkach danego podmiotu, lecz podejmuje rozstrzygnięcie formalne konieczne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania sądowego, w ramach sprawy zainicjowanej wniesieniem skargi¹³, to jest pozwu w postępowaniu cywilnym, wszczęciem postępowania o określony czyn prawem zabroniony w sprawie karnej. Działanie realizowane przez referendarza sądowego można zakwalifikować wyłącznie jako stosowanie prawa o treści związanej przez ustawodawcę¹⁴.

Referendarz nie jest wyposażony w atrybut niezawisłości, jednak art. 151 § 1 u.s.p. gwarantuje mu w zakresie wykonywanych obowiązków niezależność co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń określonych w ustawach. Oznacza to, że referendarz sądowy podejmuje czynności należące do jego kompetencji samodzielnie, żaden podmiot nie może wskazywać mu, jakiej treści decyzja procesowa powinna być przez niego podjęta. Na zarządzenia i orzeczenia referendarza sądowego przysługuje środek odwoławczy do sądu.

Poza zasadą niezależności referendarza sądowego, jego pozycję ustrojową wyznaczają dodatkowo: zasada nieprzenoszenia referendarza sądowego na inne miejsce służbowe bez jego zgody, zasada delegowania referendarza sądowego tylko za jego zgodą. Zasady te wzmacniają znacząco niezależność referendarza.

¹² Wyrok TK z dnia 13 marca 2012 r., P 39/10, OTK-A 2012/3/26; por. wyrok TK z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99, OTK ZU nr 4/2000 poz. 109 oraz wyrok z 24 października 2007 r., sygn. SK 7/06, OTK ZU nr 9/A/2007, poz. 108.

¹³ P 54/07 (OTK ZU nr 10/A/2008 poz. 171), Wyrok TK z dnia 13 marca 2012 r., P 39/10, OTK-A 2012/3/26.

¹⁴ Zob. zdanie odrębne sędziego TK Marka Zubika do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie o sygn. akt P 39/10, OTK-A 2012/3/26.

Zasada nieprzenoszenia referendarza sądowego bez jego zgody została wyrażona w art. 151a § 1 u.s.p. Zgodnie z tym przepisem referendarz sądowy może być przeniesiony na inne miejsce służbowe wyłącznie za jego zgodą. Zgoda referendarza na przeniesienie na inne miejsce służbowe nie jest wymagana w przypadku:

- 1) zniesienia stanowiska w wyniku zmiany w organizacji sądownictwa lub zniesienia danego sądu lub wydziału albo przeniesienia siedziby sądu;
- 2) niedopuszczalności zajmowania stanowiska referendarza w danym sądzie wskutek zawarcia związku małżeńskiego albo powstania stosunku powinowactwa w linii prostej, stosunku pokrewieństwa w linii prostej, stosunku przysposobienia oraz stosunku pokrewieństwa w linii bocznej – rodzeństwa;
- 3) gdy wymaga tego wzgląd na powagę stanowiska referendarza, na wniosek kolegium właściwego sądu okręgowego (art. 151a § 2 u.s.p.).

Zasada delegowania referendarza wyłącznie za jego zgodą wynika z art. 151a § 4–6 u.s.p. W myśl tych przepisów prezes sądu apelacyjnego może delegować referendarza, za jego zgodą, do pełnienia czynności referendarza w innym sądzie na obszarze danej apelacji, na czas określony. Natomiast Minister Sprawiedliwości może delegować referendarza, za jego zgodą:

- 1) do pełnienia czynności referendarza w innym sądzie na obszarze innej apelacji,
- 2) do pełnienia czynności administracyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości lub innej jednostce organizacyjnej podległej Ministrowi Sprawiedliwości albo przez niego nadzorowanej

– na czas określony, nie dłuższy niż dwa lata, albo na czas nieokreślony.

Delegowanie referendarza do pełnienia czynności referendarza w innym sądzie może nastąpić nawet bez jego zgody, jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, jednak na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy. Delegowanie referendarza bez jego zgody może być powtórzone nie wcześniej niż po upływie trzech lat, co zabezpiecza referendarza przed nieuzasadnionym, mającym cechy szyskany, przenoszeniem go na inne miejsce służbowe.

2. Zakres uprawnień referendarza sądowego w procesie karnym

Określenie zakresu uprawnień referendarza sądowego w procesie karnym jest niezbędne do ustalenia, jakie są możliwe pola rozszerzenia zakresu uprawnień referendarza sądowego w postępowaniu karnym wykonawczym oraz w sądowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia, ponieważ stanowi on określony przez ustawodawcę wzorzec, którego odpowiednie stosowanie będzie możliwe w tych postępowaniach.

Jak już wspomniano, instytucja referendarzy sądowych została wprowadzona do kodeksu postępowania karnego na podstawie noweli z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie dnia 1 lipca 2015 r.

Referendarz sądowy ma prawo wydawania postanowień i zarządzeń w przypadkach wskazanych w ustawie. Na podstawie art. 93a § 2 k.p.k. może wydawać także polecenia, które zgodnie z ustawą wydaje sąd.

Referendarz sądowy w procesie karnym działa zawsze jednoosobowo. Forum właściwym do wydawania decyzji przez referendarza sądowego jest posiedzenie (art. 95 § 2 k.p.k.), które jest niejawnie dla publiczności. Strony oraz osoby niebędące stronami, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw lub interesów, mają prawo wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli się stawią (art. 96 § 2 k.p.k.).

Przed wydaniem orzeczenia na posiedzeniu, jeżeli zachodzi taka potrzeba, referendarz sądowy może dokonać sprawdzenia okoliczności faktycznych. Nie dotyczy to czynności wymagającej przeprowadzenia dowodu, do której dokonania referendarz sądowy nie jest uprawniony (art. 97 *in fine* k.p.k.).

Zgodnie z art. 93a § 3 k.p.k. od postanowień i zarządzeń wydanych przez referendarza sądowego może być wniesiony sprzeciw, który przysługuje stronom, a także osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sprzeciw ma skutek kasatoryjny, co oznacza, że w razie wniesienia sprzeciwu postanowienie lub zarządzenie traci moc. Sprzeciw wnosi się w terminie siedmiu dni od daty ogłoszenia postanowienia, a jeżeli ustawa nakazuje doręczenie postanowienia – od daty doręczenia (art. 460 k.p.k.).

Uprawnienia referendarza w procesie karnym obejmują:

- 1) wydawanie Policji poleceń w zakresie postępowania karnego (art. 15 § 1 k.p.k.);
- 2) kierowanie sprawy do instytucji lub osoby do tego uprawnionej w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między pokrzywdzonym i oskarżonym (art. 23a § 1 k.p.k.);
- 3) wydawanie postanowień o umorzeniu postępowania w przypadkach:
 - a) odstąpienia oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia w sprawie, w której oskarżyciel publiczny nie przystąpił do postępowania (art. 57 § 2 k.p.k.),
 - b) odstąpienia prokuratora od oskarżenia w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe i niezłożenia przez pokrzywdzonego aktu oskarżenia lub oświadczenia, że podtrzymuje oskarżenie jako prywatne (art. 60 § 4 k.p.k.),
 - c) jeżeli w terminie zawitym trzech miesięcy od dnia śmierci oskarżyciela prywatnego osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego (art. 61 § 2 k.p.k.);
- 4) wydawanie postanowień o zawieszeniu postępowania w razie śmierci oskarżyciela prywatnego (art. 61 § 1 k.p.k.);
- 5) wyznaczenie w postępowaniu sądowym obrońcy z urzędu (art. 80a i art. 81 k.p.k.);
- 6) wyznaczenie oskarżonemu nowego obrońcy w miejsce dotychczasowego (art. 81 § 2 k.p.k.);
- 7) powiadomienie oskarżonego oraz obrońcy o wyznaczeniu obrońcy z urzędu, jeżeli okoliczności wskazują na konieczność natychmiastowego podjęcia obrony (art. 81a § 3 k.p.k.);
- 8) wyznaczenie innego obrońcy do dokonania czynności, jeżeli czynności należy dokonać poza siedzibą lub miejscem zamieszkania obrońcy z urzędu (art. 84 § 2 k.p.k.);

- 9) wyznaczenie w postępowaniu sądowym pełnomocnika z urzędu dla strony innej niż oskarżony (art. 87a § 1 k.p.k.);
- 10) sprawdzenie okoliczności faktycznych niewymagających przeprowadzenia dowodu przed wydaniem orzeczenia na posiedzeniu (art. 97 k.p.k.);
- 11) nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji na żądanie osoby uprawnionej, a także ugodzie zawartej w postępowaniu mediacyjnym oraz ugodzie zawartej przed sądem lub referendarzem sądowym, jeśli nadaje się do egzekucji (art. 107 § 1 i 3 k.p.k.);
- 12) odmowę nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem, jeżeli ugoda jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa (art. 107 § 4 k.p.k.);
- 13) wydawanie zarządzeń o wezwaniu do usunięcia braków formalnych pisma procesowego (art. 120 § 3 w zw. z art. 120 § 1 k.p.k.);
- 14) wydawanie zarządzeń o uznaniu za bezskuteczne pisma procesowego w razie nieuzupełnienia braku w terminie (art. 120 § 3 w zw. z art. 120 § 2 k.p.k.);
- 15) wydawanie zarządzeń w przedmiocie wniosku o wydanie odpłatnie kopii dokumentów z akt sprawy oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy (art. 156 § 2 i 3 k.p.k.);
- 16) wzywianie strony do złożenia w oznaczonym terminie wniosków co do sposobu odtworzenia akt sprawy oraz przedstawienia dokumentów umożliwiających ich odtworzenie (art. 162 k.p.k.);
- 17) wzywianie osoby posiadającej potrzebne dokumenty do ich przedstawienia sądowi (art. 163 k.p.k.);
- 18) w postępowaniu przed sądem udział w miejscu przebywania świadka w czynności przesłuchania świadka przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (art. 177 § 1a k.p.k.);
- 19) złożenie rzeczy do depozytu sądowego (art. 231 k.p.k.);

- 20) wydanie w postępowaniu sądowym postanowienia o sprzedaży przedmiotów ulegających szybkiemu zniszczeniu lub takich, których przechowywanie byłoby połączone z niewspółmiernymi kosztami lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie wartości rzeczy (art. 232 § 1 k.p.k.);
- 21) wydanie postanowienia o zarządzeniu zniszczenia w całości lub w części pozostałych ilości przedmiotów lub substancji zbędnych do przeprowadzenia badań oraz o miejscu i czasie przechowywania ich pozostałej części w ilości niezbędnej do przeprowadzenia badań (art. 232a § 2 i 3 k.p.k.);
- 22) wyznaczenie obrońcy z urzędu do udziału w posiedzeniu sądu dotyczącym przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania oraz rozpoznania zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka zapobiegawczego (art. 249 § 5 k.p.k.);
- 23) nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu o zabezpieczeniu majątkowym w postępowaniu przygotowawczym i sądowym (art. 293 § 5 k.p.k.);
- 24) zarządzenie doręczenia oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia z wezwaniem do składania wniosków dowodowych i pouczeniem o prawie do złożenia wniosku o zobowiązanie prokuratora do uzupełnienia materiałów postępowania przygotowawczego dołączonych do aktu oskarżenia (art. 338 § 1 k.p.k.);
- 25) ustanowienie obrońcy z urzędu w sprawie, w której oskarżony musi mieć obrońcę i korzysta z obrony z wyboru, gdy obrońca lub oskarżony wypowiada stosunek obrończy, a oskarżony nie powołał obrońcy z wyboru (art. 378 § 1 k.p.k.);
- 26) udział w miejscu składania wyjaśnień lub zeznań w toku przesłuchaniu przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia współoskarżonego albo na zeznania świadka lub biegłego (art. 390 § 3 k.p.k.);

- 27) odmowa przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku (art. 422 § 4 w zw. z art. 422 § 3 k.p.k.);
- 28) wyznaczenie obrońcy z urzędu, jeżeli sąd nie zarządza sprowadzenia oskarżonego nieposiadającego obrońcy na rozprawę odwoławczą (art. 451 k.p.k.);
- 29) prowadzenie posiedzenia pojednawczego w postępowaniu prywatnoskargowym (art. 489 § 1 k.p.k.);
- 30) umorzenie postępowania prywatnoskargowego w razie pojednania stron (art. 492 § 1 k.p.k.);
- 31) branie udziału w miejscu przebywania sprawcy we wszystkich czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość, w wypadku odstąpienia od przymusowego doprowadzenia do sądu sprawcy ujętego w postępowaniu przyspieszonym (art. 517b § 2b k.p.k.);
- 32) zwrot zryczałtowanej równowartości wydatków oskarżycielowi prywatnemu (art. 622 k.p.k.);
- 33) zwolnienie osoby od wyłożenia kosztów podlegających uiszczeniu przy wnoszeniu pisma procesowego (art. 623 k.p.k.);
- 34) orzekanie w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów (art. 626 § 2 k.p.k.).

3. Możliwość wykorzystania instytucji referendarza w postępowaniu wykonawczym

Wskazanie możliwych pól poszerzenia zakresu uprawnień referendarza w postępowaniu wykonawczym wymaga uwzględnienia kilku elementów, o których była mowa w pierwszej części opracowania, a mianowicie:

- 1) referendarze wykonują zadania z zakresu ochrony prawnej niebędącej wymiarem sprawiedliwości;
- 2) wymiar sprawiedliwości stanowi działalność państwa polegającą na sądzeniu, czyli wiążącym rozstrzygnięciu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny;
- 3) ochrona prawna inna niż wymiar sprawiedliwości oznacza zadania sądów, które nie polegają na rozstrzygnięciu sporów o prawo i konfliktów prawnych ani na rozstrzygnięciu o zasadności zarzutów karnych;
- 4) upoważnienie sędziów i referendarzy sądowych do wykonywania tego samego rodzaju zadań z zakresu ochrony prawnej nie narusza prawa do sądu, ponieważ Konstytucja RP nie wyklucza możliwości powierzenia przez ustawodawcę urzędnikowi sądowemu zadań w ramach rozstrzygnięcia sporów o prawo;
- 5) referendarz sądowy jest uprawniony do rozpoznawania pewnych kategorii spraw dotychczas zastrzeżonych dla sądów;
- 6) referendarz sądowy nie rozstrzyga o prawach i obowiązkach danego podmiotu, lecz podejmuje rozstrzygnięcie formalne konieczne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania sądowego, w ramach sprawy zainicjowanej wniesieniem skargi;
- 7) referendarz nie jest wyposażony w atrybut niezawisłości, jednak art. 151 § 1 u.s.p. gwarantuje mu w zakresie wykonywanych obowiązków niezależność co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń określonych w ustawach;

- 8) celem wprowadzenia instytucji referendarzy sądowych do polskiego porządku prawnego było odciążenie ograniczenia liczby stale rosnących pozasądowych zadań wykonywanych przez sędziów;
- 9) w postępowaniu wykonawczym w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym¹⁵ stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego (art. 1 § 2 k.k.w.);
- 10) odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego może polegać na a) zastosowaniu ich wprost w postępowaniu karnym wykonawczym; b) zastosowaniu przepisów Kodeksu postępowania karnego z odpowiednimi modyfikacjami; c) odmowie ich zastosowania w postępowaniu wykonawczym.

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej elementy, można stwierdzić, że w postępowaniu karnym wykonawczym referendarz sądowy może, bez naruszania zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez niezawisłe sądy, dokonywać całego szeregu czynności dotychczas zarezerwowanych wyłącznie dla sądu, a od dnia 1 stycznia 2016 r. także dla asesora sądowego. Chodzi o następujące czynności:

- 1) wymienione w art. 11 k.k.w.:
 - a) przesłanie odpisu lub wyciągu orzeczenia skierowanego do wykonania, ze wzmianką o wykonalności, a w wypadku orzeczenia prawomocnego – z datą jego uprawomocnienia się,
 - b) przesłanie ostatnio uzyskanej informacji, o której mowa w art. 213 § 1a k.p.k.;
 - c) przesłanie dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego orzeczenia wraz z uzasadnieniem, jeżeli zostało sporządzone i nie zawiera informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”,
 - d) przesłanie dyrektorowi zakładu karnego wniosku pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 168a § 1 k.k.w.,

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.), dalej: k.k.w.

- e) po wydaniu wyroku skazującego przez sąd przesyłanie dyrektorowi aresztu śledczego lub zakładu karnego posiadanych w sprawie informacji dotyczących osoby skazanego, w tym danych o uprzedniej karalności oraz zastosowanych wobec niego środkach wychowawczych lub poprawczych, informacji pozwalających na identyfikację skazanego, w szczególności numeru Automatycznego Systemu Identyfikacji Daktyloskopijnej (AFIS), numeru Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), rysopisu oraz opisu znaków szczególnych i tatuaży, a także zdjęcia skazanego, odpisów orzeczeń i opinii lekarskich oraz psychologicznych, w tym stwierdzających u skazanego uzależnienia od alkoholu, środków psychotropowych i odurzających, a także informacji dotyczących popełnienia przestępstwa określonego w art. 197–203 Kodeksu karnego¹⁶ w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, a po uprawomocnieniu się wyroku, na wniosek dyrektora zakładu lub aresztu – również akt sądowych,
 - f) przesłanie zawiadomienia o skazaniu wraz z informacjami, o których mowa w art. 11 § 2 k.k.w., dyrektorowi aresztu śledczego lub zakładu karnego w razie skazania tymczasowo aresztowanego lub osoby odbywającej karę pozbawienia wolności;
- 2) wskazane w art. 12 k.k.w. zawiadomienie organów właściwych w sprawach powszechnego obowiązku obrony o prawomocnych skazaniach osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej lub służby w formacjach obrony cywilnej na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania, jak również o zmianach dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności,;
- 3) wskazane w art. 12a k.k.w.:
- a) przekazanie informacji o zaległości do biur informacji gospodarczej,

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

- b) wykonywanie obowiązków wierzyciela, o których mowa w art. 29 i art. 30 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych¹⁷;
- 4) wymienione w art. 14 k.k.w.:
- a) zarządzenie zebrania informacji dotyczących skazanego w drodze wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez kuratora sądowego,
 - b) żądanie ustalenia tożsamości skazanego przez Policję w razie uzasadnionych wątpliwości co do jego tożsamości;
- 5) wskazane w art. 15 § 1 k.k.w. umorzenie postępowanie wykonawczego w razie przedawnienia wykonania kary, śmierci skazanego lub innej przyczyny wyłączającej to postępowanie;
- 6) wymienione w art. 17 k.k.w.:
- a) zawiadomienie sądu opiekuńczego, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad dziećmi skazanego,
 - b) zawiadomienie właściwego organu, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad osobą niedołązną lub chorą, którą opiekował się skazany, albo potrzeba przedsięwzięcia niezbędnych czynności do ochrony mienia lub mieszkania skazanego,
 - c) zawiadomienie skazanego o poczynionych wystąpieniach i wydanych zarządzeniach;
- 7) wymienione w art. 43k k.k.w. wydanie postanowienia o rozpoczęciu dozoru elektronicznego, w tym:
- a) wyznaczenie terminu i określenie sposobu zgłoszenia przez skazanego gotowości do instalacji środków technicznych,
 - b) jeżeli wobec skazanego orzeczono dozór stacjonarny, określenie miejsca wykonywania dozoru, przedziałów czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia, kiedy skazany ma obowiązek przebywania w tym miejscu,
 - c) określenie, jakie środki techniczne mają zostać zainstalowane;

¹⁷ Tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 1015 ze zm.

- 8) wymienione w art. 43l § 1 k.k.w. pouczenie osoby, do której skazany ma orzeczony zakaz zbliżania, o prawie do wystąpienia z wnioskiem o wyposażenie jej w rejestrator przenośny albo stacjonarny oraz o treści art. 43s i art. 43v k.k.w., jeżeli wobec skazanego orzeczono zakaz zbliżania się do określonej osoby kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego;
- 9) wskazane w art. 43o k.k.w.:
 - a) zmiana miejsca wykonywania dozoru,
 - b) zmiana przedziałów czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia, o których mowa w art. 43k § 1 pkt 2 k.k.w.;
- 10) wskazane w art. 43r § 1 k.k.w. odinstalowanie i ponowne zainstalowanie rejestratora stacjonarnego lub nadajnika;
- 11) wymienione w art. 43s § 1 k.k.w. nałożenie na skazanego lub osobę chronioną opłaty wyrównawczej na rzecz podmiotu dozoru w razie umyślnego dopuszczenia do zniszczenia, uszkodzenia, uczynienia niezdatnym do użytku nadajnika, rejestratora stacjonarnego lub przenośnego;
- 12) wskazane w art. 43t § 1 pkt 6 k.k.w. polecenie usunięcia nadajnika, rejestratora stacjonarnego i rejestratora przenośnego używanego przez osobę chronioną;
- 13) wskazane w art. 43u § 3 k.k.w. obciążenie skazanego kosztami czynności wykonanych przez Policję, jeżeli niedopełnienie przez niego obowiązków związanych z dozorem elektronicznym spowodowało potrzebę żądania udzielenia pomocy;
- 14) wskazane w art. 43z k.k.w. zawiadomienie skazanego o dacie rozpoczęcia przerwy;
- 15) wskazane w art. 44 § 1 k.k.w. wezwanie skazanego na grzywnę do jej uiszczenia w terminie 30 dni;

- 16) zawarte w art. 56 § 1 k.k.w. przesłanie odpisu orzeczenia właściwemu sądowemu kuratorowi zawodowemu w celu wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne;
- 17) wynikające z art. 60 k.k.w. uprawnienie do żądania w każdym czasie od skazanego wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary ograniczenia wolności i wzywania w tym celu skazanego do osobistego stawiennictwa;
- 18) uregulowane w art. 119 k.k.w. obciążenie skazanego kosztami leczenia;
- 19) wymienione w art. 179 k.k.w. zawiadamianie właściwych podmiotów o pozbawieniu praw publicznych;
- 20) uregulowane w art. 180 k.k.w.:
 - a) przesłanie odpisu wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęty zakazem zawód w razie orzeczenia zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu,
 - b) przesłanie odpisu wyroku właściwej jednostce nadrzędnej, jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko;
- 21) wskazane w art. 181 k.k.w. przesłanie odpisu wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem w razie orzeczenia zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej;
- 22) wynikające z art. 181a § 1 k.k.w. przesłanie odpisu wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca pobytu skazanego w razie orzeczenia zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również

nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;

- 23) wskazane w art. 181b § 1 k.k.w. przesłanie odpisu wyroku komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego w razie orzeczenia zakazu wstępu na imprezę masową;
- 24) wymienione w art. 181c k.k.w. przesłanie odpisu wyroku ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych oraz komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego w razie orzeczenia zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych;
- 25) wynikające z art. 182 § 1 k.k.w.:
 - a) przesłanie odpisu wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego w razie orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów,
 - b) zawiadomienie pracodawcy, u którego skazany jest zatrudniony, o orzeczeniu, jeżeli skazany prowadził pojazd, wykonując pracę zarobkową;
- 26) wynikające z art. 183 k.k.w. zawiadomienie zrzeszenia zawodowego, stowarzyszenia, związku lub cechu albo innej organizacji gospodarczej o orzeczeniu zakazu wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, jeżeli skazany, w związku z wykonywanym przez siebie zawodem lub prowadzeniem określonej działalności gospodarczej, należy do zrzeszenia zawodowego, stowarzyszenia, związku lub cechu albo innej organizacji gospodarczej;
- 27) wynikające z art. 184 k.k.w. podanie na podstawie treści wyroku daty początkowej, od której należy liczyć okres wykonywania środka karnego;

- 28) wynikające z art. 187 k.k.w. przesłanie odpisu wyroku lub jego wyciągu naczelnikowi urzędu skarbowego w celu wykonania orzeczonego przepadku lub nawiązki na rzecz Skarbu Państwa;
- 29) wynikające z art. 193 § 1 k.k.w. wydanie organowi skarbowemu przedmiotów dołączonych do akt sprawy lub przechowywanych w sądowej składnicy dowodów, co do których orzeczono przepadek;
- 30) wynikające z art. 193 § 2 k.k.w. orzeczenie nakazu instytucji lub osobie, której przedmioty te oddano na przechowanie, aby wydała je właściwemu urzędowi skarbowemu, jeżeli orzeczono przepadek przedmiotów zabezpieczonych i oddanych na przechowanie;
- 31) wynikające z art. 198 § 1 k.k.w. przesłanie odpisu wyroku lub wyciągu z wyroku, ze wzmianką dotyczącą prawomocności, redakcji określonego w wyroku czasopisma, z poleceniem wydrukowania w jednym z najbliższych jego numerów, w razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości przez ogłoszenie w czasopiśmie;
- 32) wynikające z art. 198 § 2 k.k.w. wydanie redakcji czasopisma nakazu usunięcia nieprawidłowości wykonania polecenia wydruku odpisu wyroku;
- 33) wskazane w art. 199 § 1 k.k.w. wydanie komu należy odpowiedniego polecenia w razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości w inny sposób wraz z jednoczesnym przesyłaniem odpisu wyroku lub wyciągu z wyroku ze wzmianką o prawomocności;
- 34) wynikające z art. 199 § 2 k.k.w. wydanie temu, kto otrzymał polecenie, nakazu usunięcia nieprawidłowości wykonania polecenia wydruku odpisu wyroku;
- 35) wynikające z art. 204 § 3 k.k.w. zawiadomienie właściwego organu do spraw pomocy społecznej o zwolnieniu z zakładu psychiatrycznego w razie stwierdzenia, że zachodzą przesłanki do przyjęcia sprawcy do domu pomocy

społecznej w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego¹⁸;

- 36) wynikające z art. 206 § 1 k.k.w. wezwanie osoby zobowiązanej do uiszczenia kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej do ich zapłacenia w terminie 30 dni.

W związku z proponowanym wprowadzeniem instytucji referendarza sądowego do postępowania karnego wykonawczego w zakresie wskazanym powyżej, konieczne będzie dokonanie zmian w obecnie obowiązujących przepisach kodeksu karnego wykonawczego:

- 1) w art. 2 k.k.w. po punkcie 4), powinien zostać dodany punkt 4a) w brzmieniu:
„referendarz sądowy”,

- 2) art. 10 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Policja w zakresie postępowania wykonawczego wykonuje polecenia sądu i referendarza sądowego.”,

- 3) w art. 11 k.k.w. po § 4 powinien zostać dodany § 4a o treści:

„Czynności, o których mowa w § 1, 1a, 2 i 4, może dokonywać również referendarz sądowy.”,

- 4) art. 12 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„O prawomocnych skazaniach osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej lub służby w formacjach obrony cywilnej na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania, jak również o zmianach dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności, sąd zawiadamia również organy właściwe w sprawach powszechnego obowiązku obrony, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach. Czynności, o których mowa w zdaniu 1, może dokonywać również referendarz sądowy.”,

- 5) art. 12a § 2 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

¹⁸ Tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 ze zm.

„W razie nieuiszczenia przez skazanego w całości należności, o których mowa w § 1, w terminie wynikającym z przepisów niniejszego kodeksu sąd niezwłocznie przekazuje informację gospodarczą o powstaniu tej zaległości do biur informacji gospodarczej, działających na podstawie ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonywać również referendarz sądowy.”,

6) w art. 15 § 1 k.k.w.:

a) § 1 powinien uzyskać brzmienie:

„Sąd umarza postępowanie wykonawcze w razie przedawnienia wykonania kary, śmierci skazanego lub innej przyczyny wyłączającej to postępowanie. Umorzenie postępowania wykonawczego z powodu przedawnienia wykonania kary lub śmierci skazanego może wydać referendarz sądowy.”,

b) § 2a powinien uzyskać brzmienie:

„Na postanowienie sądu w przedmiocie umorzenia lub zawieszenia postępowania wykonawczego przysługuje zażalenie.”,

7) w art. 17 po § 2 powinien zostać dodany § 3 o treści:

„Czynności, o których mowa w § 1 i 2, mogą być dokonane przez referendarza sądowego.”,

8) w art. 18 po § 1 k.k.w. powinien zostać dodany § 1a o następującej treści:

„W wypadkach wskazanych w ustawie referendarz sądowy wydaje postanowienia lub zarządzenia.”,

9) w art. 20 po § 4 k.k.w. powinien zostać dodany § 4a o następującej treści:

„Na postanowienia i zarządzenia referendarza sądowego przysługuje sprzeciw do sądu. Art. 460 § 1 k.p.k. stosuje się odpowiednio.”,

10) art. 43s § 2 powinien uzyskać brzmienie:

„Na postanowienie sądu w przedmiocie nałożenia opłaty wyrównawczej przysługuje zażalenie.

- 11) art. 43t § 1 pkt 6 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„po zakończeniu dozoru, a także na polecenie sądu, referendarza sądowego lub sądowego kuratora zawodowego, usuwa nadajnik, rejestrator stacjonarny i rejestrator przenośny używany przez osobę chronioną.”,

- 12) art. 43t § 2 pkt 5 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„wykonuje polecenia sądu, referendarza sądowego i sądowego kuratora zawodowego związane z przebiegiem dozoru.”,

- 13) art. 43u § 3 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Kosztami czynności wykonanych przez Policję sąd obciąża skazanego, jeżeli niedopełnienie przez niego obowiązków związanych z dozorem elektronicznym spowodowało potrzebę żądania udzielenia pomocy, o której mowa w § 2. Postanowienie o obciążeniu kosztami może wydać także referendarz sądowy. Skazanego należy pouczyć o możliwości obciążenia go kosztami.”,

- 14) art. 43u § 4 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Na postanowienie sądu w przedmiocie obciążenia skazanego kosztami przysługuje zażalenie.”,

- 15) art. 43z § 2 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Sąd zawiadamia skazanego o dacie rozpoczęcia przerwy. Zawiadomić skazanego o dacie rozpoczęcia przerwy może także referendarz sądowy. Przepisy art. 43i, art. 43k i art. 43m stosuje się odpowiednio.”,

- 16) art. 43za § 2 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Jeżeli kara w systemie dozoru elektronicznego została objęta karą łączną, sąd, który orzekł karę łączną, niezwłocznie informuje o tym sąd właściwy w sprawach wykonywania dozoru elektronicznego. Informację o objęciu kary

w systemie dozoru elektronicznego karą łączną może przekazać także referendarz sądowy. Sąd właściwy w sprawach wykonywania dozoru elektronicznego albo referendarz sądowy wydaje wówczas polecenie, o którym mowa w art. 43t § 1 pkt 6, chyba że nie jest to celowe ze względu na rodzaj i wymiar orzeczonej kary łącznej.”

17) art. 44 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Skazanego na grzywnę sąd wzywa do jej uiszczenia w terminie 30 dni. Wezwanie do uiszczenia grzywny może skierować referendarz sądowy.”

18) art. 56 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W celu wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne sąd przesyła odpis orzeczenia właściwemu sądowemu kuratorowi zawodowemu. Odpis orzeczenia może przesłać także referendarz sądowy.”

19) art. 60 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Sąd, referendarz sądowy, a także sądowy kurator zawodowy mogą w każdym czasie żądać od skazanego wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary ograniczenia wolności i w tym celu wzywać skazanego do osobistego stawiennictwa.”

20) art. 119 § 2 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„O obciążeniu kosztami, o których mowa w § 1, orzeka sąd penitencjarny. Postanowienie o obciążeniu kosztami może wydać także referendarz sądowy. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.”

21) art. 179 zdanie pierwsze k.k.w. powinno uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia pozbawienia praw publicznych sąd lub referendarz sądowy zawiadamia:”

22) art. 180 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu, sąd przesyła odpis wyroku właściwemu

organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęty zakazem zawód. Jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej jednostce nadrzędnej. W odpisie wyroku nie ujawnia się danych pokrzywdzonego. Czynności, o których mowa w zdaniu 1 lub 2, wykonuje także referendarz sądowy.”

23) art. 181 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem. Czynności, o których mowa w zdaniu 1, wykonuje także referendarz sądowy.”

24) art. 181a § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym sąd przesyła odpis wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca pobytu skazanego. Czynności, o których mowa w zdaniu 1, wykonuje także referendarz sądowy.”

25) art. 181b § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu wstępu na imprezę masową, sąd przesyła odpis wyroku komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

26) art. 181c k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, sąd przesyła odpis wyroku ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych oraz komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

27) art. 182 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Jeżeli skazany prowadził pojazd wykonując pracę zarobkową, o orzeczeniu sąd zawiadamia ponadto pracodawcę, u którego skazany jest zatrudniony. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

28) art. 183 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Jeżeli skazany, w związku z wykonywanym przez siebie zawodem lub prowadzeniem określonej działalności gospodarczej, należy do zrzeszenia zawodowego, stowarzyszenia, związku lub cechu albo innej organizacji gospodarczej, sąd zawiadamia je o orzeczeniu zakazu wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

29) art. 184 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Przesyłając odpis wyroku, w którym orzeczono środek karny wymieniony w niniejszym oddziale lub oddziale 1, albo zawiadomienie o wymierzeniu takiego środka, sąd podaje na podstawie treści wyroku datę początkową, od której należy liczyć okres wykonywania tego środka. Czynności, o których mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

30) art. 187 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Sąd bezzwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku przesyła jego odpis lub wyciąg urzędowi skarbowemu, właściwemu ze względu na siedzibę sądu pierwszej instancji, w celu wykonania orzeczonego przepadku lub nawiązki na rzecz Skarbu Państwa. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

31) art. 193 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„§ 1. Jeżeli orzeczono przepadek przedmiotów dołączonych do akt sprawy lub przechowywanych w sądowej składnicy dowodów, sąd wydaje te przedmioty właściwemu organowi skarbowemu.

§ 2. Jeżeli orzeczono przepadek przedmiotów zabezpieczonych i oddanych na przechowanie, sąd nakazuje instytucji lub osobie, której przedmioty te oddano na przechowanie, aby wydała je właściwemu urzędowi skarbowemu.

§ 3. Czynności, o których mowa w § 1 lub 2, może dokonać także referendarz sądowy.”

32) art. 196 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia na rzecz osoby, która nie brała udziału w sprawie, nawiązki lub świadczenia pieniężnego, sąd, z urzędu i bez pobierania jakichkolwiek opłat, przesyła tytuł egzekucyjny pokrzywdzonemu lub innej osobie uprawnionej. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

33) art. 198 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„§ 1. W razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości przez ogłoszenie w czasopiśmie, sąd przesyła odpis wyroku lub wyciąg z wyroku, ze wzmianką dotyczącą prawomocności, redakcji określonego w wyroku czasopisma, z poleceniem wydrukowania w jednym z najbliższych jego numerów.

§ 2. Redakcja czasopisma ma obowiązek zawiadomić sąd o wykonaniu polecenia, przesyłając jednocześnie egzemplarz, w którym zamieszczono ogłoszenie; w razie nieprawidłowości sąd nakazuje je usunąć.

§ 3. Czynności, o których mowa w § 1 lub 2, może dokonać także referendarz sądowy.”

34) art. 199 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„§ 1. W razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości w inny sposób, sąd – zgodnie z treścią wyroku – wydaje komu należy odpowiednie polecenie, przesyłając jednocześnie odpis wyroku lub wyciąg z wyroku ze wzmianką o prawomocności. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.

§ 2. Ten, kto otrzymał polecenie, ma obowiązek je wykonać w czasie, miejscu i w sposób określony przez organ, który je wydał, oraz bezzwłocznie zawiadomić o tym ten organ. W razie zauważenia nieprawidłowości organ, o którym mowa, nakazuje je usunąć.”

35) art. 204 § 3 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Orzekając o zwolnieniu z zakładu psychiatrycznego, sąd w razie stwierdzenia, że zachodzą przesłanki do przyjęcia sprawcy do domu pomocy społecznej w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375), zawiadamia o tym właściwy organ do spraw pomocy społecznej. Zawiadomienia, o którym mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

36) art. 206 § 1 k.k.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Sąd wzywa osobę zobowiązaną do uiszczenia kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej do ich zapłacenia w terminie 30 dni, a w razie bezskutecznego upływu tego terminu należności te ściągają się w drodze egzekucji. Czynność, o której mowa w zdaniu 1, może dokonać także referendarz sądowy.”

4. Możliwość wykorzystania instytucji referendarza sądowego w sądowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia

Ocena możliwości rozszerzenia udziału referendarza sądowego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia opiera się zasadniczo na tych samych kryteriach, które odnosiły się do ustalenia zakresu czynności, które referendarz sądowy mógłby dokonywać w postępowaniu karnym wykonawczym, a zatem musi uwzględniać następujące fakty:

- referendarze sądowi wykonują zadania z zakresu ochrony prawnej niebędącej wymiarem sprawiedliwości;
- wymiar sprawiedliwości stanowi działalność państwa polegającą na sądeniu, czyli wiążącym rozstrzygnięciu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny;
- ochrona prawna inna niż wymiar sprawiedliwości oznacza zadania sądów, które nie polegają na rozstrzygnięciu sporów o prawo i konfliktów prawnych ani na rozstrzygnięciu o zasadności zarzutów karnych;
- upoważnienie sędziów i referendarzy sądowych do wykonywania tego samego rodzaju zadań z zakresu ochrony prawnej nie narusza prawa do sądu, ponieważ Konstytucja RP nie wyklucza możliwości powierzenia przez ustawodawcę urzędnikowi sądowemu zadań w ramach rozstrzygnięcia sporów o prawo;
- referendarz sądowy jest uprawniony do rozpoznawania pewnych kategorii spraw dotychczas zastrzeżonych dla sądów, ale nie rozstrzyga o prawach i obowiązkach danego podmiotu, lecz podejmuje rozstrzygnięcie formalne konieczne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania sądowego, w ramach sprawy zainicjowanej wniesieniem skargi;
- referendarz sądowy nie jest wyposażony w atrybut niezawisłości, jednak art. 151 § 1 u.s.p. gwarantuje mu w zakresie wykonywanych obowiązków

niezależność co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń określonych w ustawach;

- celem wprowadzenia instytucji referendarzy sądowych do polskiego porządku prawnego było odciążenie ograniczenia liczby stale rosnących pozasądowych zadań wykonywanych przez sędziów.

Zasadnicza różnica występuje jednak w odniesieniu do kwestii odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w tym postępowaniu. W postępowaniu karnym wykonawczym zasadą było odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym. Przepis art. 1 § 2 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁹ zdecydowanie zawęża zakres stosowania przepisów karnoprosesowych w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, gdyż stanowi, że w postępowaniu tym przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się jedynie, gdy niniejszy kodeks tak stanowi, a więc gdy z przepisu szczególnego wynika obowiązek ich zastosowania. Mimo to, stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego również następuje odpowiednio, a więc w zależności od odpowiedniego układu procesowego może następować wprost albo z odpowiednimi modyfikacjami, albo też może dojść do odmowy stosowania Kodeksu postępowania karnego.

Należy także podkreślić, że stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie dotyczy postępowania mandatowego, a to ze względu na odmienny, pozasądowy, charakter tego postępowania.

De lege lata Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia przewiduje udział referendarza sądowego w następujących czynnościach:

- 1) art. 23 § 1 k.p.w. – wyznaczenie obrońcy z urzędu;
- 2) art. 27 § 4 k.p.w. – zawiadomienie właściwego oskarżyciela publicznego o wniesieniu wniosku o ukaranie, o którym mowa w art. 27 § 1 i 2;

¹⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 395 ze zm.), dalej: k.p.w.

- 3) art. 28 § 1 k.p.w. – umorzenie postępowania w razie odstąpienia oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 27 § 1 i 2;
- 4) art. 31 § 1 k.p.w. – zawieszenie postępowania w razie śmierci oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 27 § 1 i 2, w celu umożliwienia osobom najbliższym wstąpienie w prawa zmarłego;
- 5) art. 31 § 1 *in fine* k.p.w. – umorzenie postępowania, jeżeli w terminie zawitym miesiąca od dnia śmierci oskarżyciela osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego;
- 6) art. 92a k.p.w. – w postępowaniu przyspieszonym, toczącym się z zastosowaniem art. 91 § 2a udział w miejscu przebywania sprawcy we wszystkich czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość.

Ponadto, na mocy regulacji nakazujących odpowiednie stosowanie konkretnego przepisu Kodeksu postępowania karnego, referendarz jest uprawniony (mimo niewskazania *expressis verbis* w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia) do dokonywania w postępowaniu w sprawach o wykroczenia następujących czynności:

- 1) art. 8 k.p.w. w zw. z art. 23 k.p.k. – zawiadomienie sądu rodzinnego w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w sprawie o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego, we współdziałaniu z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego;
- 2) art. 8 k.p.w. w zw. z art. 23a k.p.k. – kierowanie sprawy do instytucji lub osoby do tego uprawnionej w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między pokrzywdzonym i oskarżonym;
- 3) art. 24 § 2 k.p.w. w zw. z art. 84 § 2 k.p.k. – wyznaczenie innego obrońcy do dokonania czynności, jeżeli czynności należy dokonać poza siedzibą lub miejscem zamieszkania obrońcy z urzędu;

- 4) art. 30 § 2 k.p.w. w zw. z art. 84 § 2 k.p.k. – wyznaczenie innego pełnomocnika do dokonania czynności, jeżeli czynności należy dokonać poza siedzibą lub miejscem zamieszkania obrońcy z urzędu;
- 5) art. 38 § 1 k.p.w. w zw. z art. 156 § 2 i 3 k.p.k. – wydawanie zarządzeń w przedmiocie wniosku o wydanie odpłatnie kopii dokumentów z akt sprawy oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy;
- 6) art. 38 § 1 k.p.w. w zw. z art. 162 k.p.k. – wzywianie strony do złożenia w oznaczonym terminie wniosków co do sposobu odtworzenia akt sprawy oraz przedstawienia dokumentów umożliwiających ich odtworzenie;
- 7) art. 38 § 1 k.p.w. w zw. z art. 163 k.p.k. – wzywianie osoby posiadającej potrzebne dokumenty do ich przedstawienia sądowi;
- 8) art. 41 § 1 k.p.w. w zw. z art. 177 § 1a k.p.k. – w postępowaniu przed sądem udział w miejscu przebywania świadka w czynności przesłuchania świadka przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku;
- 9) art. 44 § 5 k.p.w. w zw. z art. 231 k.p.k. – złożenie rzeczy do depozytu sądowego;
- 10) art. 44 § 5 k.p.w. w zw. z art. 232 § 1 k.p.k. – wydanie w postępowaniu sądowym postanowienia o sprzedaży przedmiotów ulegających szybkiemu zniszczeniu lub takich, których przechowywanie byłoby połączone z niewspółmiernymi kosztami lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie wartości rzeczy;
- 11) art. 44 § 5 k.p.w. w zw. z art. 232a § 2 i 3 k.p.k. – wydanie postanowienia o zarządzeniu zniszczenia w całości lub w części pozostałych ilości przedmiotów lub substancji zbędnych do przeprowadzenia badań oraz o miejscu i czasie przechowywania ich pozostałej części w ilości niezbędnej do przeprowadzenia badań;

- 12) art. 78 k.p.w. w zw. z art. 378 § 1 k.p.k. – ustanowienie obrońcy z urzędu w sprawie, w której oskarżony musi mieć obrońcę i korzysta z obrony z wyboru, gdy obrońca lub oskarżony wypowiada stosunek obrończy, a oskarżony nie powołał obrońcy z wyboru;
- 13) art. 81 k.p.w. w zw. z art. 422 § 4 k.p.k. – odmowa przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku.

Analiza poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia pozwala na przyjęcie, że referendarz sądowy będąc pozbawiony prawa do rozstrzygania kwestii odpowiedzialności obwinionego za zarzucone mu wykroczenie, może jednak w postępowaniu tym dokonywać następujące czynności:

- 1) wynikające z art. 3 k.p.w. zawiadomienie instytucji bądź organu powołanego do sprawowania nad nią nadzoru o stwierdzonym istotnym uchybieniu w czynnościach instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, sprzyjającym naruszeniom prawa;
- 2) wynikające z art. 53 k.p.w. zarządzenie ustalenia przez Policję miejsca pobytu osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia, jeżeli miejsce pobytu nie jest znane;
- 3) wynikające z art. 91 § 4 k.p.w. zarządzenie zwrotu sprawcy paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy;
- 4) wynikające z art. 92a pkt 4 k.p.w. zawiadomienie obwinionego o doręczeniu wniosku o ukaranie;
- 5) wynikające z art. 118 k.k.w. orzekanie o obciążeniu zryczałtowanymi kosztami postępowania.

W związku z propozycją powyższych zmian, których celem byłoby rozszerzenie zakresu udziału referendarza sądowego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, konieczne stanie się jednoczesne dokonanie następujących zmian w przepisach Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia:

- 1) przepis art. 3 k.p.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie stwierdzenia w toku postępowania istotnego uchybienia w czynnościach instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, sprzyjającego naruszeniom prawa, sąd albo referendarz sądowy, a w toku czynności wyjaśniających organ je prowadzący, zawiadamia o stwierdzonym uchybieniu tę instytucję bądź organ powołany do sprawowania nad nią nadzoru.”,

2) art. 7 k.p.w. powinien uzyskać brzmienie:

„Policja i inne organy w zakresie postępowania w sprawach o wykroczenia wykonują polecenia sądu, a także referendarza sądowego oraz prowadzą w granicach określonych w ustawie czynności wyjaśniające.”,

3) art. 91 § 4 k.p.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W wypadku wskazanym w § 3 Policja i Straż Graniczna mogą zatrzymać sprawcy paszport lub inny dokument uprawniający do przekroczenia granicy, który wraz z wnioskiem o ukaranie przekazują sądowi. Zwrotu dokumentu dokonuje sąd lub referendarz sądowy, nie później niż przy wydaniu orzeczenia albo z chwilą zmiany trybu postępowania.”,

4) art. 118 § 1 k.p.w. powinien uzyskać brzmienie:

„W razie skazania, obwinionego obciąża się zryczałtowanymi wydatkami postępowania oraz innymi należnościami, o których mowa w § 3, jeżeli należności takie powstały w postępowaniu. Obciążenia zryczałtowanymi wydatkami oraz innymi należnościami może dokonać także referendarz sądowy.”.

5. Podsumowanie

Instytucja referendarza sądowego zadomowiła się na dobre w polskim porządku prawnym, czego dowodem jest jej rozszerzenie na proces karny. Referendarze sądowi skutecznie odciążają sędziów od wykonywania zadań z zakresu ochrony prawnej niebędących wymiarem sprawiedliwości i niewiążących się z rozstrzygnięciem kwestii odpowiedzialności karnej w procesie karnym. Pozwala to na sprawniejsze załatwianie spraw przez sądy i zapobieganie przewlekłości, która narusza prawo człowieka do rzetelnego procesu określone w art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Przeprowadzona powyżej analiza dogmatyczna przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia oraz Kodeksu karnego wykonawczego wykazała, że w dalszym ciągu są jeszcze duże możliwości rozszerzenia udziału referendarza sądowego w sądowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz w postępowaniu karnym wykonawczym.

Przyjęte obecnie regulacje nie są w pełni zadowalające. Przede wszystkim wątpliwości powstają na tle odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu karnym wykonawczym i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Powstaje pytanie, czy odpowiednie odesłanie do Kodeksu postępowania karnego jest wystarczającym źródłem (podstawą prawną) udziału referendarza sądowego w postępowaniach, o których mowa? Prawdą jest, że wyrażony przez ustawodawcę nakaz odpowiedniego stosowania realizuje postulat skrótości aktu prawnego, dzięki czemu unika się konieczności powtarzania identycznych co do treści lub bardzo zbliżonych przepisów wyrażonych w innym akcie prawnym. Niemniej jednak należy postulować, aby prawo referendarza do udziału w każdym z omawianych postępowania i zakres czynności, do których dokonania jest uprawniony, było wyrażone wprost w ustawie, to jest w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia oraz w Kodeksie karnym wykonawczym. Niemniej jednak należy postulować, aby udział referendarzy w postępowaniu karnym wykonawczym oraz w postępowaniu w sprawach o wykroczenia został rozszerzony.